

IONEL TEODOREANU

PRĂVALE-BABA

**Ediție îngrijită,
tabel cronologic
și repere critice
de Valeria FILIMON**

PARTEA ÎNTÂI

„Et de quelle mélancolique douceur était la beauté des femmes lorsqu'elles étaient enceintes, et debout, et que leur grand ventre sur lequel, malgré elles, reposaient leurs longues mains, contenait deux fruits : un enfant et une mort”.

Rainer Marie Rilke

Prăvale-Baba e celălalt nume al unui oraș din Moldova. Te duci cu trenul într-acolo, abătându-te de la o linie principală; un tren care așteaptă ca o jucărie ținută la spate îndărătul unei gări serioase, înduplecând sufletul călătorului să-și uite vârsta și să-și regăsească zâmbetul uitatelor mirări. Căci vagoanele trenului se ivesc ca cei șapte pitici în ochii celei Albă-ca-Zăpadă. Nu-i descântă nimeni locomotivei: „Melc, melc, codobelc, scoate coarne bourești”, dar ea deodată scoate coarne de fum negru. Se simte strașnic de locomotivă și arată că e pornind cu zarvă mare de tinichea, și chivără de fum, încălecată parcă pe un căluț de lemn. Stă și unde e gară și unde nu e, ca și cum ar trebui să urce veverițe, nevăstuici și rândunele nezburătoare în vagoanele ei. Fochistul poate să fie un motan, iar controlorul, un urs cu cizme și cu ochelari. Dacă-i așa, un pension de iepurași vine în clasa a treia, condus de-o iepuroaică și de-o bufniță care stă în clasa întâia alături de două căprioare cu talie și ochi de moda veche și de un țăp cu barbișon Napoleon al III-lea; iar dacă-i altfel, parcă n-ar fi, și totuna e în trenul care umblă ceva mai iute decât melcii și omizile, nu mult, pe un drum cotit și răsucit ca spiralele fumului. Uneori ia vânt – de ce? el știe –; alteori stă ca să-l ajungă o rață care găgâie apoi subț banca iepurilor dintr-a treia. E cel mai mic tren de pe lume: mânzul, puiul, mărtisorul; numai pe un covor cu jucării ar putea fi mare, în mâinile unei fete cu cozi. De-a dreapta și de-a stânga lui răsar, vin și se duc de-a dura dealuri dese, verzi ca poama busuioacă.

I-atâta lumină în priveriștea de iarbă și de frunză, încât dacă-i mușca din ea, ar curge must dulce, adunând viespile. Da, e drumul care duce spre orașul vinului, unde luminile pornesc din mâinile unui bețiv: Ilie Pânișoară. Orașul, iată-l între alte dealuri: uite-l, nu e, când la dreapta, când la stânga,

ca o drăcoaică prinsă-n brațe, care fuge de sărutare, cu gene viclene pe ochi verzi și părul răsturnat pe bluza de frunză, clătinându-și capul când la dreapta, când la stânga. E numai tumult de vii și de livezi. Casele, de departe, sunt prisăci în care-i mierea.

Apoi trenul se oprește în fața unei gări cu nume și ceasornic. Și dacă ești uituc, după ce te-ai dat jos – te-așteaptă fluturi cu batiste? – îți vine să te-ntorci, să iei trenul, să-l ții la spate cu o mână și să pornești înainte, spre copii, ducându-le daruri.

Astfel și de acolo începe orașul.

E și nu e oraș, cu toate că are primar, parlamentari, tribunal, liceu, o gazetă – o știu toate gavanoasele cu dulceți, care stau vara în fundul sobelor, la răcoare; – două trăsuri cu câte-un cal, a lui Axente Țolea și a lui Băluță Vătămă; grădină publică fără muzică militară: fiindcă nu-i de unde; hotel – vai! vai! – cu adăpost pentru căruțe și două lighene pentru călătorii nedepriși cu spălatul la cișmea; feredeu cu abur de piatră – o dată pe săptămână – și mătușă de frunză de stejar; zece sergenți de zi, fiecare cu porecla lui, toți cu musteață și barbă albă, moșnegi în uniformă ca niște Rigi din pasiența unei babe, – și somnul cu bancă și felinar al altor zece sergenți, de noapte, care cugetă într-un căscat, dând câte-un țignal lunatec: Câinii păzesc că de asta i-o lăsat Dumnezeu alături de bieții sergenți fără culcuș. Lumină electrică nu-i, dar fiecare primar făgăduiește cu mâna pe inimă, că va fi la noul buget. Cetățenii vor morțiș lumină electrică, să fie și ei în rândul oamenilor; dar sufletul lor somniu și aplecat spre cele vechi, s-ar despărți cu oftări de lumânări și lămpile cu gaz. Și-apoi ce s-ar face Ilie Pânișoară dacă lumina s-ar aprinde singură, ca-n celelalte orașe, ouată în becuri proțăpite? Și la drept vorbind, oamenilor de-acolo le-ar fi și frică-n sân să trăiască încinși cu sârme electrice. Căci lumina aceia e ca un smintit care te pândește cu ochi sticloși; e din neamul trăsnetului, lumină păgână, nu creștină ca cea care vine cu lumânările de la Biserica.

Toamna, orașul miroase a must, a miere și ceară. I-atâta frunză în aurul lui Septembrie, că în ceasul asfințitului până târziu la bruma lunii parcă-și piaptână părul despletit o fată din aurul Rhinului. Când bate luna plină numai copiii dorm, moșnegii și cu babele; iar ceilalți se duc cu vin și must spre tinereță, cu țiganii care-s greierii vinului și cu greierii care-s lăutarii stelelor.

Și după ce se scutură frunza nukului pe iarbă și aripa rândunelii pe zarea lui Eminescu – vezi! – poamele tot nu pleacă din orașul lor. Podul fiecărei case e plin de struguri spânzurați, care se zbârcesc dulce cu strafida în ei; iar la ferestre stau gutui și mere, privind afară ca fetele îndrăgostite.

Iarna e foarte bine. Nimeni nu face nimic. Așteaptă. Toți se pregătesc de Crăciun. Astfel, ziua de iarnă cu foc în sobe e tot o noapte bună. Babele culeg vreascuri, ciorile-s babele cerului, ninge ca de-o mie de ani, azi, mâni și poimâni, copiii se dau cu săniuța, omul de omăt e primarul cu fâlci și burtă al satului alb, vine Crăciunul cu „Sculați, sculați, boieri mari”, – și deodată toți se deșteaptă în Aprilul rândunelelor, când fiecare pom își ninge singur floare nouă. E Crăciunul primăverii, care miroase ca turtele din Moldova a apă de flori și miez de migdală.

Iarna, trenul nu prea umblă. E mic și nu poate. Șeful gării se duce la vânătoare cu sania. Odată cu primăvara trenul iese din cutie. Pleacă și se-ntoarce iar de-a lungul verii și al toamnei când încep gospodinele să fiarbă bulionul și-apoi perjele pentru povidlă. Pe urmă îngheață apele, ninge, și toate merg înainte, rămânând pe loc.

Mai de căpetenie însă decât trenul și anotimpurile în orașul viilor e primarul. Dar nu va fi vorba despre el, ci despre Ilie Pânișoară care nu e cu pânea, ci cu felinarele. Apartine primăriei, ca și primarul. E trecut în buget. El gospodărește gazul și fitilul tuturor felinarelor. El știe ceasul când trebuie să le aprindă, altul de la zi la zi, după cer și anotimp. Ilie Pânișoară n-are nici casă, nici nevastă, nici copii. El are vinul – în el –, felinarele – afară –, și măgarul – tot Ilie – după el, cu ale lui patru picioare și două urechi.

Desigur că Ilie Pânișoară e cel mai netrebnic fiu al orașului. Oamenii spun că-i atât de bețiv încât și gazul – primăriei – ar fi în stare să-l dea dușcă. Nu fiindcă-i gaz puturos îl lasă-n pace și nu-l bea, ci din pricina felinarelor: i-s dragi aprinse. În tinerețele lui Ilie a fost crâșmar. După ce și-a băut crâșma, n-a mai fost nimic. Dacă nu erau felinarele cu inimă de aur, Ilie ajungea cerșetor – la crâșmă, nu la biserică – până în ceasul iadului. Dar în ochii beției lui Ilie s-au ivit felinarele, înaintea dracilor cornuți, și Ilie a rămas cu un rost printre oameni, adică pe lângă ei, în coada lor, cu noaptea și cu felinarele, urmat de cel și mai codaș, Ilie-urechietul.

Ilie-omul e rușinea orașului. Cetățenii viilor s-ar mânیا amarnic dacă ar afla că pana cronicarului s-a oprit dintâi, nesocotind cinul tuturor celorlalți, tocmai la Ilie Pânișoară. Și ar avea bună dreptate.

Numai că Prăvale-Baba e celălalt nume și poate cealaltă realitate – sau irealitate – a orașului viilor. Ochii arzători ai lui Fănuță, din mâna căruia a zburat Îngerul, s-au deschis la Prăvale-Baba, și tot acolo, când ploua pe floarea teilor, s-au închis de veci pe timpuriul lor destin.

Și dacă orașul hărților, al oamenilor, al vieții de toate zilele, orașul social și pitoresc, începe cu gara, cu primarul, cu instituțiile și cu protipendada, – Prăvale-Baba din ochii lui Fănuță începe cu Ilie Pânișoară. Felinarele aprinse de mâna lui bețivă sporesc noaptea până-n stelele lumii de dincolo. Ilie